

Kovács Rebeka - Márkus Edina: Az olvasásnépszerűsítés múltja és jelene - különös tekintettel a POKET közösség tevékenységére

Bevezetés

Az olvasás népszerűsége folyamatosan csökken. „A felnőtt populációnak már csak kevesebb, mint fele olvas szépirodalmat szabadidejében. ... A csökkenő olvasási tendencia az olvasás legkülönbözőbb területein megfigyelhető. A kedvtelésből olvasás gyorsan hanyatlik, és a folyamat különösen felgyorsult a fiatalok körében. Ők korábban a társadalom legtöbb szépirodalmat olvasó csoportját alkották, napjainkra viszont a legkevesebb szépirodalmat olvasókká váltak.” (Joó 2020:95) Ezen felvetést erősítik a TÁRKI 2020-as kutatási adatai, ami alapján a magyar felnőtt társadalomnak csak 12%-a olvas rendszeresen, ami már csak azért is katasztrofális eredmény, mert a 2005-ben mért 25%-hoz képest ez óriási visszaesés (Bernát – Hudácskó 2020).

Ennek a társadalom egészére és a közösségi művelődésre nézve is kiemelt jelentősége van, hiszen az olvasásnak vannak közösségi aspektusai is. Színterei a könyvtárak, olvasóköri. Azonban a könyvtárba járás és a könyvtárak nyújtotta szolgáltatások, programok is egyre kevesebb embert tudnak elérni. A könyvtárba iratkozók száma is évről-évre csökken, az OSZK 2019-es felmérése alapján a magyar társadalom 44% még soha nem is volt könyvtári tag, 36%-uk pedig több, mint öt éve nem az már. Ezen eredmények kritikusságát a KSH mutatói is megerősítik, egyre kevesebb a beiratkozási és a látogatási arány (Tóth 2019).

Az ügy fontosságára és ezen folyamat visszaszorítására viszont egyre több ember kezd figyelni, és egyre több olvasásnépszerűsítő kezdeményezés kezd kibontakozni, megjeleni Magyarországon. Ezek jelentős része a közösségi médiát használja csatornaként a közvetítésre. Ezzel megcélózva a Z generációt, ami azért kiemelten fontos, mivel számukra digitális bennszülöttekként nem az olvasás kerül az elsődleges kikapcsolódási, szórakozási formák közé. Az olvasás felé terelésre pedig ez a megoldás hatékony lehet, így hát a célunk ezen olvasásnépszerűsítő kezdeményezések, különös tekintettel a POKET közösség létrejöttének és működésének a megismerése volt.

A POKET közösség elemző bemutatása előtt egy rövid történeti áttekintést teszünk és a jelenleg működő hazai olvasásnépszerűsítő kezdeményezéseket mutatjuk be.

Előzmények

Már egészen a nyelvújítás korától kezdve vannak források különböző körökről. Elsőként 1792-ben már létezett például a Budai Olvasókör. „A felvilágosodás kori olvasókörök tehát olyan politikai társulások voltak, amelyeknek programjában az olvasás és művelődés, mint a társadalmi átalakulás eszköze és az osztrák gyarmatosítás elleni harc fegyvere kapott helyet. A köztársasági mozgalom elfojtásával - amelynek e klubok számos vezetője és tagja is áldozata lett - működésük lehetősége megszűnt.” (Fülöp 1978). Széchenyi pedig még inkább fellendítette a népszerűségüket. Céljuk már akkoriban is az emberek közösségekben történő művelődését szolgálta. A társadalom művelődésre vágyó rétegei számára nyújtott szellemi kikapcsolódást. Az olvasóköri mozgalom teremtett arra is lehetőséget, hogy 1821-ben zsebkönyv jelenjen meg Auróra néven, mely a kor jelentős költőinek verseit fogta össze. A reformkori felfutásuk után a szocialista időkben vált újra jelentőssé jelenétük.

Ezek a művelődő közösségek társadalmi rétegek szerint külön- külön csoportosulva hozták létre magukat. Így polgári, egyházi és munkás- paraszt körök voltak jelen. Újonnan megjelenő műveket vitattak meg, tájékozódtak és értekeztek az aktuális a település, az ország és a világ helyzeteiről, szellemi fejlődést is jelentett és a vitakultúra kibontakozását is segítette. A földművelő rétegek számára pedig, ezeken túl azért is volt jelentős, hiszen sok esetben ez jelentette számukra az egyetlen formáját a fejlődésüknek. A lényeg a kultúrközösségek kialakítása volt, hogy a társas élet otthonai, klubjai legyenek ezek a körök. Ahol az emberek szabad estéjiken egész családjukkal, olvasni, beszélgetni járhattak (Veres 1953). Fontosságuk a két világháború alatti békeidőkben is megnyilvánult, hiszen sorra jöttek létre új körök a kikapcsolódás és szórakozás reményében.

„Az első világháború előtt alakult olvasókörök művelődési szerepköre nem volt kizárólagos. Együtt járt gazdasági, politikai és társadalmi törekvésekkel, ezek együttes jelenléte határozta meg tevékenységét és hatását. Sorra alakultak — más-más osztálybázissal— a gazdakörök, a 48-as, függetlenségi, Kossuth-párti körök és az agrárszocialista olvasókörök. Ez utóbbiak jelentősége a legnagyobb, mivel az olvasókörök a földmunkásság és a szegényparasztság eszmélkedésének iskolái voltak.” (Gellér Ferencné 1980:61).

A 19. század óta számos társadalmi, gazdasági, technológiai változás ment már végbe a világban. Az olvasókörök fontosságát azonban mi sem bizonyítja jobban, hogy ugyan változó számmal és aktivitással, de a mai napig léteznek. Maróti is erre a megállapításra jutott. „A 19. században később olvasókörök, és ezek a 20. század közepéig eleven találkozóhelyeknek bizonyulnak” (Maróti 2013:4). Bár megjegyzi „Igaz, hogy a rendszerváltozás óta újjáéledt néhol az olvasókör, de nem tudtak elterjedni országosan, és az ismeretterjesztésben - ahol még egyáltalán létezik - népszerűbb az előadás, mint egy-egy téma megbeszélése.” (Maróti 2013:8) Szerencsére ez az arány azóta már javulóban van, ezt tükrözik legalábbis az utóbbi időben létrejövő olvasásnépszerűsítő mozgalmak köré szerveződő közösségek.

Az olvasásnépszerűsítés és néhány hazai olvasásnépszerűsítő kezdeményezés

Az elmúlt időszak fejleményeit tekintve viszonylag kevés hazai szakirodalmi forrás foglalkozik a témával és azok is többnyire könyvtári berkeken belül. Az viszont világos, hogy egy olyan folyamatról beszélhetünk, amelynek célja az olvasás népszerűsítése, különböző programokkal, kezdeményezésekkel. Kezdetben ez a könyvtárak feladata volt, itt valósultak meg ezek a folyamatok. Azért volt és fontos ez jelenleg is, mert az olvasóvá nevelés alapja a rendszeres olvasással kezdődik. Az elmúlt pár évben azonban a social media platformjainak térhódítása

lehetőséget teremtett arra, hogy ezek a felületek is beszállhassanak a népszerűsítésbe. Azért meghatározó ez, mivel így sokkal több ember elérésére nyílik mód és sokkal kötetlenebb, felszabadultabb is, mint a könyvtárak falain belül.

A 21. század rohamosan gyorsuló fejlődése és az infokommunikációs eszközök elterjedése és azok örökös fejlesztése az olvasói élmény elköpásához vezet. Ennek kiküszöbölésére azonban, már régóta vannak kezdeményezések. Magyarországon és a világban mindenhol. Európában és az USA-ban is rendkívül népszerűek például a BookTuber-ek és a Bookstagram oldalak, ahol az előbbi felhasználók a YouTube-on, utóbbiak pedig az Instagram-on számolnak be követőiknek olvasói élményeikről. A hazánkban fellelhető lehetőségek mélyebb ismerete tükrében elmondható, hogy itt jelen vannak, blogok, videó sorozatok, facebook csoportok és könyvautomatás formában is. De vannak egészen sajátos módszerek is, amelyek csak egy ruhadarabra nyomtatott vers idézettel akarnak olvasásra buzdítani. Ezek lényege, hogy valamilyen formában közelebb hozza az emberekhez az olvasást, és felhívja rá a figyelmet, azért, hogy gondolkozásra, elmélkedésre, önfejlesztésre készítse őket.

Ezek mentén a Magyarországon zajló főképp az online térben folyó, civil alapú kezdeményezéseket gyűjtöttük össze, nem követtük figyelemmel a könyvtárak próbálkozásait, megoldásait. Azt azonban fontos megemlíteni, hogy a mai napig rengeteg könyvtár is tesz ezért a nemes ügyért, vagy éppen működik együtt, egy online mozgalommal.

Ilyen például a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, ahol már több program is megrendezésre került a nyíregyházi POKET közösséggel karöltve. Emellett 2013-ban indult a KLIK olvasóvá nevelő országos programja, melyben általános és középiskolások figyelmét hívták fel az olvasás jelentőségére. 2005 óta pedig minden évben megrendezésre kerül az Országos Könyvtári Napok, ami egy a hazai könyvtár rendszert átfogó eseménysorozat.

Az online térben működő, innen induló számos kezdeményezés közül, pedig röviden néhány személyes megítélésünk szerint kiemelkedő és a POKET szempontjából is jelentős megmozdulást szeretnénk bemutatni.

Szabados Ágnes híradós, műsorvezető több irodalmi kezdeményezés elindítója. A Nincs időm olvasni kihívással (NIOK) indította el olvasásnépszerűsítő programját. Közösségi olvasást kezdeményez, melyben a résztvevők minden hónapban elolvasnak egy könyvet, aztán ezt majd online könyv klubban, egy élő videochat keretein belül beszélik át. A dolog hétköznapiságával arra törekszik, hogy az emberek életében mindennapi kikapcsolódási formává váljon az olvasás. A kezdeményezés nagy népszerűségnek örvend, mára több mint 52 ezer követője van. Ezen a vonalon tovább haladva azóta már elindította olvasásnépszerűsítő YouTube csatornáját is, ahol a NIOK könyv klubok visszanézhetőek és extra tartalomként az adott könyvekről ismert személyekkel, szakemberekkel is beszélget. A Mutasd a könyvespolcod elnevezésű új sorozatában pedig színészekkel, művészekkel, költőkkel és írókkal, a magyar kultúra meghatározó alakjaival beszélget a könyvespolcuk tartalmáról, olvasói élményeikről, számukra meghatározó könyvekről. Ezzel inspirálva, a NIOK közösség tagjait még több mű megismerésére.

A VATES, Irodalmilépegető, Versfalat és a Költér közösségi oldalak inkább a versek és novellák világát helyezik előtérbe. A versek közvetítését a VATES ruhakollekciókkal is igyekszik népszerűsíteni. Az oldalak többségére jellemző, hogy április 11. én közös hashtaggel buzdítja az embereket a versek megosztására, ezek hatása pedig kiterjed az offline térbe is. Ugyanis többnyire a nagyvárosokra jellemzően a posztolj verset a faladra megjelenik a posztolj verset az utcára

formájában.

A hazai irodalomnépszerűsítés egyik legismertebb alakja Juhász Anna, aki saját irodalmi szalont működtet és számos különböző irodalmi projekt megálmodója, valamint segítője. 2021 óta a POKET több kiadásának összeállításában is segédkezett. 2018-ban indította el a Marie Claire YouTube csatornáján irodalmi noteszt a Pura Poesia-t. A videóblog lényegét, a különböző, a magyar közéletet és kultúrát meghatározó személyeinek olvasói élményeiről és ajánlásaikról való beszélgetések adták. Emellett a közösségi oldalain gyakran oszt meg verseket és saját olvasói élményeit is.

Az előzőekhez hasonlóan működik a #olvass kezdeményezés is, amit Ott Anna, irodalmár a Hadik Kávéház művészeti vezetője indított el. Az Instagramon indított hashtagével buzdítja követőit az olvasásra, a Kávéház keretein kívül. Emellett rendszeresen osztja meg olvasói élményeit is követőivel posztok formájában, valamint beszélgetéseket szervez a szerzőkkel, beszélget könyvekről.

Az egyre népszerűbb OLVASNI SZABAD! elnevezésű kezdeményezés, olvasókörszerű közös olvasásra buzdít. 2020-ban Szendrői Csaba a magyar alternatív zene meghatározó dalszerzője, az Elefánt frontembere indította el. Az olvasásnépszerűsítést egy sajátos ötlet alapján indította el, lényege, hogy a közösségi eseményeken a résztvevők elkezdenek olvasni, majd közösen megvitatják olvasói élményeiket. Minden hónapban van egy esemény, egy új könyvvel. Ide különböző vendégek, költők, pszichológusok is érkeznek és színesítik a témát saját tudásukkal, szakértelmükkel. Épp így bővült kéttagúvá a csapat, mivel Jakobvits Kitti pszichológus, irodalomterapeuta is először előadóként tűnt fel egy eseményen, azóta pedig már a mozgalom oszlopos tagja.

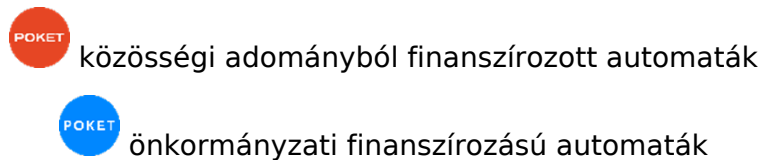
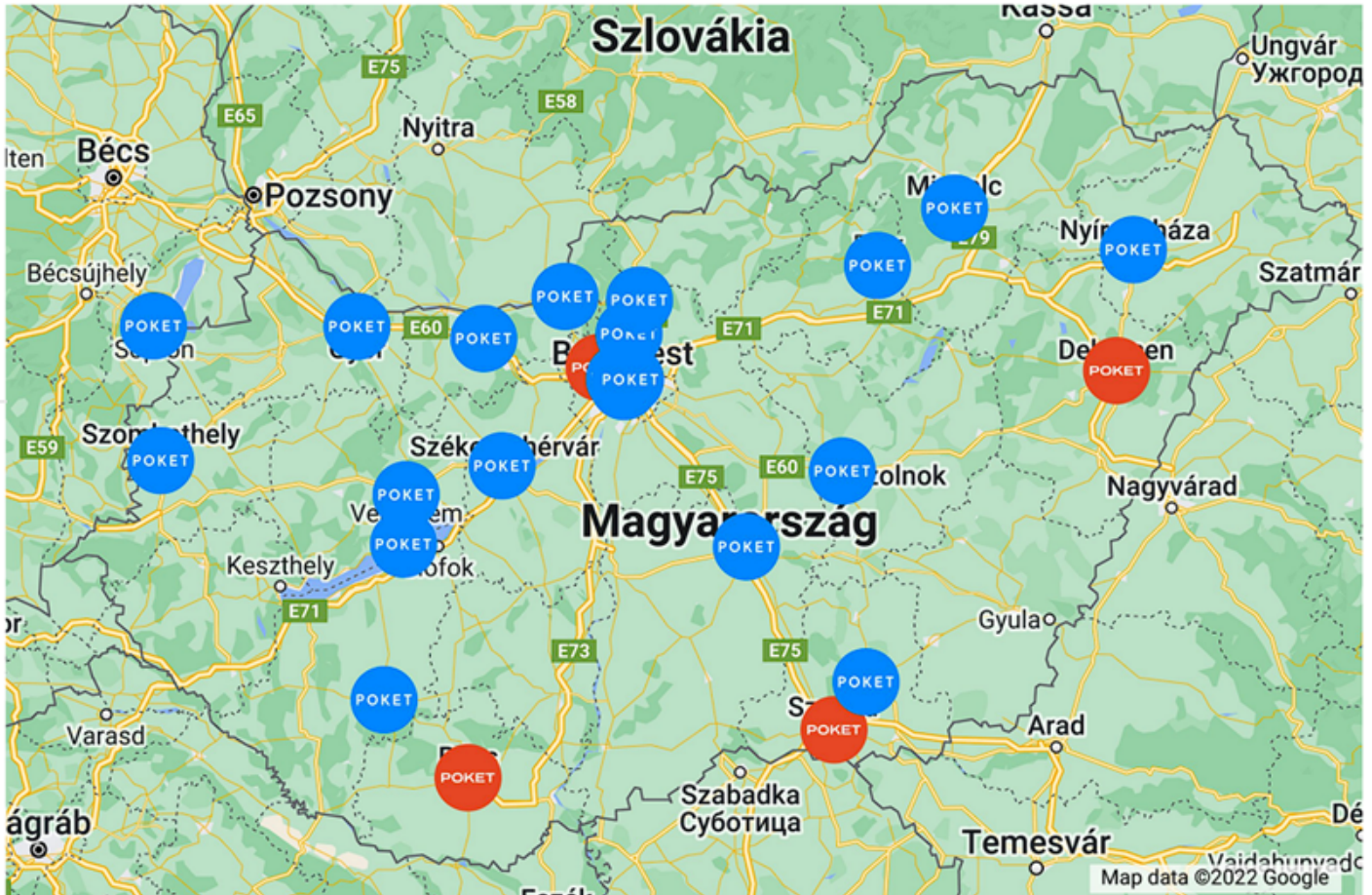
A bemutatott kezdeményezésekben közös az, hogy van egyfajta közvetítés a szerzők, költők és olvasók között. A mai olvasásnépszerűsítést még intenzívebbé teszi az ő jelenlétük. Többőjük személyesen is tesz az ügy érdekében. Kemény Zsófia író, költő és Leiner Laura is aktív tartalomgyártó a TikTokon. Live-okat indítanak, beszélgetnek az olvasókkal és más irodalmi témákról is elmélkednek. Hozzájuk hasonlóan van jelen az Instagramon Simon Márton költő is, aki például a COVID idején indította el Pingvin ovi nevű online projektjét, melyben verseket olvas fel és beszélget róluk követőivel.

Az előbb felsoroltakban a POKET kezdeményezés azért nem kapott helyet, mivel a tanulmány fő célja ennek az olvasásnépszerűsítő programnak a részletes elemző bemutatása.

A POKET kezdeményezés bemutatása

A POKET 2018-ban indult el a Sztalker Csoport közreműködésével. A formációt még három évvel a projekt előtt alapították, Vecsei H. Miklós és ifj. Vidnyánszki Attila színészek közös előadásai miatt. Az ebből származó jogdíjak szolgálták a megvalósítás alapjainak egy részét. Valamint olyan céllal is jött létre, mint egy „képzeletbeli társulat”; gyűjtőhelye azoknak a fiatal alkotóknak, akik együtt kezdték a színházcsinálást, fórum olyan gondolkodóknak, akik egy irányban, közösen tervezik a jövőt (Sztalker csoport..., 2018). A kezdeményezés ötletét Vecsei H. Miklós kezdte el megvalósítani, hozzá csatlakozott GreCsó Krisztián író is, mint művészeti vezető. 2018 április 11-én a magyar költészet napján pedig hét automatával (italautomatákat alakítottak át könyvautomatákká) tudott debütálni a POKET. Budapest forgalmas csomópontjait megcélozva. (1.ábra)

1. ábra a POKET automaták elhelyezkedése.
Saját szerkesztés a poketonline.hu alapján

A POKET célja, kortárs és klasszikus irodalmi alkotások megismertetése volt a rohanó, telefonjaikhoz láncolt fiatalokkal. Így a könyveket a Moleskine naplók formájának mintája alapján „mobiltelefonnyi” méretben hívták életre, hogy bárkinek akár a zsebében is elférjen. Továbbá közösségformáló célok kialakítása is motiválta a kezdeményezést. (Tamás 2022) A POKET csapat megfogalmazásában céljuk „Az olvasásnépszerűsítésen túl, hogy a zsebekből kilógó színes könyvek tulajdonosai akár csak egy összenézés erejéig társak lehessenek egy színesebb, egymásra figyelőbb városi közösség kialakításában.” (POKET 2022a).

Öt klasszikus, magyar kötet került először az automatákba, melyek egy-egy nagykövet ajánlásával jelentek meg. Jelenleg a hatvannegyedik könyv kiadásánál tartanak és ezeket azóta kiegészítik még számos egyéb kötet is. A könyveket ajánló nagykövetek többnyire művészek, zenészek, írók és fiatalok számára is ismert és meghatározó személyek, akik valahogy az adott kiadáshoz is kapcsolódnak. Minden réteghez próbálnak utat találni, így az első POKET, Szerb Antal Utas és

holdvilágja már angol nyelvű kiadásban is olvasható. A zene világa felé nyit a Zeng a lélek című népdalgyűjtemény kiadásuk és egy magyar dalszövegekből álló gyűjtemény is, amelyekből egy lejátszási listát is létrehozta Spotify-on. Évente jelentkezik versantológiával is, melyeknek gyűjtésében a magyar kultúra meghatározó személyei is részt vesznek, pl.: Beck Zoltán, Juhász Anna, Mucsi Zoltán. Az Előadóművészi Jogvédő Iroda támogatásával nagy magyar színészek életrajzi írásait is megjelentetik. Két éve pedig határidőnaplóval is jelentkeznek (POKET 2022b).

Az egymásra figyelő közösség

POKET Nonprofit Kft. szervezeti formájából adódóan nem profitorientált, az automaták bevételeit újabb könyvek kiadására fordítják, amiket az előállítási költségek árán tudnak terjeszteni az automaták árusítás révén. Számos esetben azonban terveiket adománygyűjtésekből finanszírozzák. Először 2019-ben egy új budapesti automata létesítése miatt kezdtek gyűjteni, majd a terv sikeres megvalósulása után három vidéki város, Szeged, Pécs és Debrecen automatáit is ilyen formán tudták felállítani. A POKET céljainak teljesülése ezáltal mérhető is, hiszen tudtak terjeszkedni, bebizonyosodott, hogy mindenhol voltak a terveik iránt fogékony, akár pénzadományokat is nyújtó emberek. Azóta pedig Budapesten is létesült már így egy automata a Batthyány téren.

A POKET hamar felkeltette a vidéki városokban is az érdeklődést, 2019-től már ide is települtek automaták. Először azonban a közösségé válás egy Facebook csoportban kezdett kibontakozni, hiszen ekkor még csak kevesen tudtak az automaták köré szerveződni. A #poketközösség 2019-ben jött létre és a helyi közösségek felállítása volt az egyik célja, valamint egy nagy átfogó közösség kialakítása is. Most jár közel 6 ezer tagnál a csoport. Ekkor indult a „poketteső” elnevezésű kihívásuk is, ami azon alapult, hogy olyanoknak szereztek könyveket, akik nem tudtak automatából vásárolni. Ez ma már nem olyan aktív kezdeményezés, mivel már lehet online is rendelni. A másik ötletük az „automatariporter” kihívás, ami a könyvek fellelhetőségéről tudósít. Így jellemző volt, hogy előbb jöttek létre közösségek és csak utána automaták. Amikből jelenleg 31 található és a kezdeményezés már a Felvidéken és Erdélyben is nagy népszerűségnek örvend (Tamás 2022).

A POKET igyekszik bevonni követőit, a 100 szóban sorozatát a közösség tagjai alakítják írásaikkal és illusztrációikkal, Budapestről már több ilyen kiadás is megjelent és jelenleg a pécsi és a nyíregyházi poketközösség is ezek kiadásán dolgozik. Emellett a helyi közösségek is próbálnak fejlődni, fennmaradni, a legtöbb közösség üzemeltet valamilyen közösségi médiás felületet és rendezvényeket is szervez. Például az aktuálisan megjelenő könyvekről beszélgetést, vagy a nyíregyházi poketközösség például egy könyvtárban alvós, POKET-es beszélgető estet is szervezett.

A POKET külső tevékenysége, megítélése

A POKET saját tervein túl is aktívan tevékenykedik, az orosz-ukrán háború miatt menekülni kényszerülőknél is az elsők között kezdtek gyűjteni, jótékonysági licit formájában. Dedikált könyveket lehetett így hozzájutni. Emellett például az ifjúsági kötetsorozatukból befolyó összeg egy részével számos jótékonysági ügyet, alapítványt támogattak. Például Molnár Ferenc által írt A kékszemű kiadásával a Bethesda Kórház Alapítványt támogathatták a vásárlók. A választott alapítványt pedig a könyv nagykövete, Fesztbaum Béla ajánlotta. De a Kompánia Alapítványnak, az

InDaHouse Hungarynak és az Odry Árpád Színészotthonnak is segítséget nyújtottak. Az Amigos Alapítvánnyal pedig közös projektjük is volt, a Barátság a négy fal között, aminek a tartalmi alapját egy írópályázat pályamunkái adták. A Vattessel közös ruhakollekciójukból származó bevétel egy részét pedig a Magyar tanárok Egyesületének ajánlották fel.

2018-as indulása óta már díjakkal is jutalmazták a projektet. 2019-ben a „Legjobb kommunikációs kampány” kategóriájában Civil Díjjal ismerték el a munkásságukat. Szintén ebben az évben a Highlights of Hungary díját is megszavazta nekik a közönség. 2022-ben pedig Budapest 149. születésnapja alkalmából Budapest Város Közgyűlése Budapestért díjat adományozott a POKET-nek, a város javára való tevékenységéért.

Összegzés

POKET jelentősége megkérdőjelezhetetlen, az olvasásnépszerűsítésért tett lépései és a közösség-szervező tevékenységei egyre meghatározóbb elemei a hazai olvasásnépszerűsítésnek. A 2018-as indulásuk óta jelentős változásokat értek el a fiatalok olvasáshoz való hozzáállásában, és élményszerűbbé tudták tenni az olvasást a fiatalabb korosztály számára.

A POKET különlegessége abban rejlik, hogy a vásárlóinak egy könyvük megvásárlásán túl mást is nyújt. Hiszen az, hogy kizárólag automatákból lehet beszerezni, már ad egy élményt, de emellett aktív Facebook csoportjuk is működik és azokban a városokban, ahol található automata, (folyamatosan terjeszkednek) ott egy-egy helyi kis POKET közösség is működik.

Az indulás óta a tagok számának növekedése, az újabbnál újabb megjelenések és különböző új próbálkozások (most éppen társasjáték) mind azt bizonyítják, hogy a POKET-nek, mint közösségnek és olvasásnépszerűsítő kezdeményezésnek is helye van és egyre meghatározóbb szerepe a magyar társadalomban.

Felhasznált irodalom:

- Bernát – Hudácskó Bernát Anikó – Hudácskó Szilvia (2020): Könyvolvasási és könyvvásárlási szokások, 2020. Budapest, TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt.
- Fülöp Géza (1978): A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban. Budapest, Akadémia Kiadó
- Gellér Ferencné (1980): Hajdú megyei könyvtárak és olvasóköri körök a két világháború között. In: Gazda István (szerk.): A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve 7. kötet. Debrecen, 59- 71.
- Joó Anikó (2020): Saecula lectionis. Az olvasás örök? Kitekintés az olvasás tér-idő dimenziójára. Mediárium Társadalom - Egyház - Nevelés 14. évf. 13. szám 95-109.
- Maróti Andor (2013): Kultúraközvetítés vagy közösségi művelődés? Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 22. évf. 10. szám 3-10.
- Sztalker Csoport - Kik ők, mit csinálnak, mit akarnak és hogyan? (2018) In: Nemzeti Magazin, V. évfolyam, 7.szám <https://nemzetisinhaz.hu/magazin/2018/03/sztalker-csoport-kik-ok-mit->

csinalnak-mit-akarnak-es-hogyan Letöltés dátuma: 2022.12.02.

- POKET (2022a): Rólunk <https://poketonline.hu/rolunk> Letöltés dátuma: 2022.12.01.
- POKET (2022b): Könyvek <https://poketonline.hu/#konyvek> Letöltés dátuma: 2022. 12. 01.
- Tóth Máté (2019): A hazai felnőtt lakosság olvasási és könyvtárhasználati szokásai 2019-ben. http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/49234/Toth_Mate_Felnott_olvasas_konyvtarhasznalasi_szokasai_2019-ben.pdf Letöltés dátuma: 2022.11.08.
- Veres Péter (1953): Legyenek az olvasókörök a társas élet otthonai. Művelt Nép, 4. évf. 9. sz. 22-23.